

Boğaziçi Üniversitesi
Arşiv ve Dokümantasyon
Merkezi

SALT

arsivmerkezi.boun.edu.tr

Ekim 2017

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu (ortada) ve Haldun Özen (sağda)

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu Koleksiyonu ve Haldun Özen

Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi'nde bulunan, Haldun Özen tarafından bir araya getirilen Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu'na dair arşiv malzemeleri, üniversiteye Özen'in eşi Ayşe Ülkü Özen tarafından bağışlandı. Bu arşivi, Baltacıoğlu ile ilgili bir belgeler bütünü olarak tanımlamak yerine, iki farklı kuşaktan iki entelektüel arasındaki dostluğa ışık tutan bir koleksiyon olarak nitelendirmek daha isabetli olur: 30'lu yaşlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna tanıklık etmiş bir profesör olan Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu ile onun öğrencisi, yeni kurulan Cumhuriyetin çocuklarından 1933 doğumlu, İstanbul ve Ankara'da mühendislik eğitimi almış ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nde çalışmış, sosyal bilimlere de ilgi duyan Haldun Özen arasındaki dostluk.

1886 yılında İstanbul'da dünyaya gelen İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, ilkokul öğrenimini bitirdikten sonra, orta öğrenimini Fevziye Rüşdiyesi ve Vefa İdadisi'nde tamamladı. 1909 yılında, Darümuallimin müdürü olan ünlü pedagog Mustafa Satı Bey tarafından, pedagoji ve el sanatları konusunda araştırma yapması için Paris, Londra, Belçika, İsviçre ve Almanya'ya gönderildi, bu kentlerde eğitim dünyasına dair incelemeler yaptı. 1913 yılında Darülfünun'da pedagoji dersi vermeye başlayan Baltacıoğlu, bu görevi 1933'e dek aralıksız sürdürdü. 1923 yılında Darülfünun emini olan, aynı zamanda Türkiye'nin ilk rektörü sıfatına sahip Baltacıoğlu'nun, 1933 yılında Darülfünun'un İstanbul Üniversitesi'ne dönüşmesiyle üniversiteyle ilişkisi kesildi. "Eğitim Reformu Akımı"nın Türkiye'deki en büyük temsilcisi olan Baltacıoğlu sosyoloji, felsefe, halk eğitimi ve din konularıyla ilgili eserler kaleme almıştır.

Haldun Özen ise 1933'te Zonguldak'ta dünyaya geldi. Ankara ve İstanbul'da öğrenimini tamamladıktan sonra 1958 yılında mühendis, 1960 yılında yüksek mühendis, 1980 yılında ise doktor mühendis olmuştur. Etibank, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ile imar ve İskân Bakanlığı'nda çalıştıktan sonra Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda ve Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde görev yaptı. 1983 yılında, 1402 sayılı Sıkıyönetim yasası uygulamalarını protesto etmek amacıyla görev yaptığı üniversiteden istifa etti. İnsan Hakları Derneđi, Dil Derneđi, Sosyal Tarih Vakfı kurucu üyesi, Türkiye İnsan Hakları Vakfı kurucu üyesi ve ilk genel sekreteri ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesidir.

“Yeni Adam” Dergisi

Özen, 1960'lı yıllarda, bir yandan Yıldız Teknik Üniversitesi'nde doktora çalışmalarına devam ediyor, öte yandan Ankara, Trabzon, Elazığ ve Kars'ta farklı kurumlarda çalışıyordu. Bu dönemde Özen, Baltacıoğlu'nun asistanı oldu ve Baltacıoğlu ile birlikte *Yeni Adam* dergisinin çıkarılması için çalıştı. Merkezimize bağışlanan arşiv, Özen'in Baltacıoğlu ile tanıştığı dönemde tuttuğu notlardan ve ikili arasındaki yazışmalardan oluşuyor.

1951 – 1956 yıllarını kapsayan bu arşivdeki belgeler, ikili arasındaki yakınlığa tanıklık ediyor. Özen, Baltacıoğlu üzerine tuttuğu tüm notları ve ikili arasındaki yazışmaları saklamış. Bize ulaşan belgeler arasında Baltacıoğlu'nun el yazısının bulunduğu zarflar da bulunuyor. Özen, Baltacıoğlu ile 1951 yılında tanıştıklarını belirtiyor. Arşivdeki ilk belge Baltacıoğlu'ndan Özen'e Ankara'dan yazılmış 18 Ağustos 1951 tarihli bir mektup. Bu mektup, Özen'in Baltacıoğlu tarafından üretilen birtakım kitapları rica ettiği mektubuna yanıt olarak yazılmış. Mektubun tonundan, yazıldığı dönemde iki aydının birbirlerini pek de tanımadıkları anlaşılıyor. Yine de Baltacıoğlu kitaplarını, yazdıklarıyla ve kendisinin 1934 yılından beri çıkarmakta olduğu *Yeni Adam* dergisiyle ilgilenen genç öğrenciye göndermeyi kabul eder. 1951 tarihli mektubunda Baltacıoğlu, verdiği geç yanıt için özür diler. "Tek başıma çalışıyorum, yetişemiyorum," diye yazar.

Dünya Grafologları Paris'te Toplanıyor

GRAFOLOJİ sözünün ne olduğunu bilmeyenler "şöte bilmediğimiz bir yabancı kelime daha!" deyip geçerler. Ancak öğrenilmesi gerekli olan bir kelime. Türkçesi var: yazıbilim.

Grafoloji, yazıbilim nedir? El yazısını bakıp insanı tanımak bilimidir.

— Falehik gibi bir şey mi bu?

Hayır değil. Grafoloji ile falehikün, yakından uzaktan, hiçbir ilişkisi yoktur. Falehik bir şarlatanlık sanatı, grafoloji ise psikoloji biliminin bir koludur: el yazısı psikolojisi.

— Bu bilimin Avrupa'da, Amerika'da uzmanları, bilgileri var mıdır?

Vardır, çoktur, ileridirler. Bakan 1959 yılı ekim ayında Paris'te yapılacak olan dünya grafologları toplantısında incelenecek olan konuları sayarsam bu bilimin Avrupa'da nerelere kadar kol attığını görürsünüz :

1. Genel psikolojide ve psikanalizde yazı sembolemlüğü.
2. Grafoloji, karakterbilim, tıbbilim.
3. Grafoloji, istatistikler ve testler.
4. Grafoloji ve psikoloji : tıbbi grafoloji, grafoterapi.
6. Grafoloji, mesleki yöneleme ve arınma.
7. Grafoloji ve yazı bilikliği.

İsmayıl Hakkı BALTACIOĞLU

ciété de Graphologie'dir. 1871 de Paris'te Hippolyte Michon tarafından kurulmuştur. La Graphologie diye bir de hiç ayda bir dergi çıkarmaktadır.

— Sizi bu toplantıya çağırmadılar mı?

Anlatayım. T. C. Maarif Vekâletinden 23 Ocak 1959 günlü bir mektup aldım. Süreti şu :

Sayın Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu,

Paris'te bulunan Société de Graphologie'nin Fransa Bölgesi Öğrenci Müfettişliğimize gönderdiği mektup ve ekleri ilişikte sunulmuştur.

Mektup muhteviyatından anlaşıl-

Bunun üzerine Cemiyetin Genel Sekreterine bir mektup yazıp durumu bildirdim. Bu mektupta, yakında grafoloji metodu üzerine hazırlamakta olduğum bildiriyi göndereceğimi yazdım. Sekreter verdiği cevapta bildiriyi beklediklerini ve benimle tanışmak istediklerini, toplantıda bulunmamı istediklerini bildirdi.

— Tabii gideceksiniz?

Tabii gitmeyeceğim! Giden delegeler Türkiye'yi temsil edecektir. Masrafların da Türkiye tarafından verilmesi yerindedir. Türkiye bunu yapmıyor.

— Paris'teki cemiyet bedava bilet gönderecek olsa yine gitmez misiniz?

Yine gitmem. Nasıl ki bundan birkaç yıl önce Fransa'da Bonn'e'da toplanan Uluslararası Sosyoloji Kongresinin Genel Sekreteri Prof. Emile Sicard benim toplantıda bulunmamı kolaylaştırmak için bilet göndermişti. Yine gitmedim.

— Ama doğru değil. Siz ki yarım asırdan beri grafolog olarak tanınmışsınız. Nasıl olur da böyle bir bilim toplantısına katılmazsınız?

Söyleyim. «Barikati hakikat müsademei efkârdan çıkarı derler, ama ben gerçek şimşeginin fikirlerin çarpışmasın-

Grafolojiyle Kişilik Analizi

Arşivdeki kronolojik olarak ikinci mektup, Baltacıoğlu tarafından 26 Ocak 1953 tarihinde yazılmış ve Özen'e, el yazısını inceleyen bir grafoloji (el yazısından, yazanın karakterini ve duygularını belirleme yöntemi) raporuyla birlikte gönderilmiş – grafoloji Baltacıoğlu'nun pek çok uzmanlık alanlarından biridir, Türk adalet sisteminin suçluların tespitinde grafoloji yöntemini kullanmasını dahi önerir. Raporda Baltacıoğlu Özen ile ilgili şu görüşlere ulaşmıştır: "Haldun Özen iradesi kuvvetli, düzgün, sürekli, çok

dikkatli olarak çalışabilen, kendisine verilen işi yerine getirmek yeterliğini taşıyan tam anlamıyla normal bir insandır". Anlaşılan bu analiz Baltacıoğlu'nu Özen'e hem özel hayatıyla ilgili meselelerde güvenmeye ve profesyonel olarak onunla birlikte çalışmaya ikna etmiş. Bu tarihten itibaren iki adam arasındaki mektuplaşmanın yoğunluğu artar ve sıklıkla Ankara ve İstanbul'da buluşup eğitim ve pedagojiye dair meseleleri tartışıp, *Yeni Adam*'ın yeni sayılarının hazırlanması üzerine çalışırlar. Özen, ayrıca Baltacıoğlu'nun kitaplarının yayın ve dağıtım süreçleriyle de ilgilenmiştir.

İNCELEMELER

Muhtaç olduğumuz Maarif

Türkiye'nin muhtaç olduğu, okutma maarifî değil, bir aksiyon maarifidir. Bu da gençlerin kaabiliyetini sezmele olacaktır.

Ben elli yıldanberi pedagoji denilen ideoloji ile uğraşırım. Ideoloji diyorum, bilim demiyorum. Çünkü pedagoji henüz bilim olamamış, ideoloji olarak kalmıştır. Gençliğimde ilk okuduğum pedagoji kitabı Jean Jacques Rousseau'nun *Emile*'dir. Bu şaher bize bir takım ufuklar açmıştır. Ancak, bu açma da yetmiyordu. Bu ufuklara varmak da gerekiyordu. Gus tave le Bon'un *Psychologie de l'Education*'undan Emile Durkheim'in sosyolojisine atladık. O zaman anladık ki metotsuz, yalnız sağduyu ile yalnız soyuk mantıkla bilim olmuyor. Pedagoji denilen işin bilime, sosyoloji bilimine dayanması gerekmektedir.

— Peki ama, Jean Jacques'dan bî yana bu kadar pedagog gelmiş. Bunların pedagojisi bilime dayanmıyormuydu? Bilime dayanmıyordu da neye dayanıyordu?

yordu.

Bundan yirmi yıl önce Robert Kolle'de felsefe ve sosyoloji dersleri veriyordum. Çok açık konuşuyordum. Misaller getiriyordum. Gençlerde sosyoloji merakı uyandırmaya çalışıyordum. Ben de memnunum. Öğrencilerim de memnun. Günün birinde bir olay beni uyandırdı. Şöyle oldu. Sınıfta öğrencilere sosyoloji biliminin konusu neler

Yazan:

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu

olduğunu sordum. Saymaya başladılar: Din, ahlak, hukuk, ekonomi, sanat, eğitim... Sayıyorlardı. Tıpkı sosyoloji mamüllerinde olduğu gibi! Yine sordum: Bu sınıf ferdi bir varlık

cama darılır, kendisiyle konuşmazdım! Adamcağın çocuk ruhu anlayışına hâlâ hayret ediyorum. Sıranın önüne gelir: Beyim, artık barışalım. Siz alâkadar olmayınca dersin tadı olmuyor, arkadaşlarınız da istifade edemiyorlar, derti. Rahmetçi hocamın bu sempatisi, bu müsamahası bende arapçaya karşı sevgi uyandırdı. Bütün hayatımda fırsat buldukça arapça ile uğraştım. Kur'an'ı kerimin tercümesine kadar! İşte iki ayı hocanın iki ayı anlayışı!

Hayatımın şaşırıcı olaylarından biri de şudur: Yakın akrabamdan bir kız çocuğu vardır. Ondört yaşında İsenin ikinci sınıfında idi. Bu çocuğu küçü yaşından beri inceledim. Henüz dört yaşında İken insan resimleri çizmişti. Bunları bazan Picasso'nun desenlerine benzetirdim de şaşakalırdım. Günün birinde resim hocasının

Baltacıoğlu'nun Diğer Çalışmaları

Arşiv, Baltacıoğlu'nun Kur'an-ı Kerim çevirisi üzerine yapılan tartışmaları, Baltacıoğlu'nun Türkiye'nin siyasi ve ekonomik hayatına dair düşüncelerini içeren gazete ve dergi yazılarını, aynı zamanda Baltacıoğlu'nun güzel sanatlar alanında nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine dair tartışmalarını bir araya getirmektedir. Örneğin, Baltacıoğlu 6 Kasım 1962 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na yazdığı bir dilekçede Türk sanat yazılarında ihtisas kazanmış birisi, hattat unvanını kazanmış biri olarak şunu dillendirir: "Türkiye'de camiler yapılmaktadır. Bu camilerin kapıları, mihrapları, minberleri üzerine, kubbeleri etrafına asılan levhalar gelişigüzel hazırlanmaktadır. Çok defa da sanat değeri taşımamaktadır. Türkler gibi plastik sanatlarını dünyanın üç kıtasına yaymış, bu sanatlarda insanlara örnek olmuş, yol göstermiş olan bir millet için bu durum acıklıdır. Uygun bulursanız bu sanat yazıları levhalarını hazırlama işini üzerime alabileceğim. Böylelikle mabetlerimize asılabilecek değerli sanat eserleri meydana getirilmiş olacaktır."

Arşiv, Baltacıoğlu'nun yanı sıra, eşi Samime ve Türkiye'de sergiler açan ressam kızı Fadime'den gelen mektupları ve Haldun Özen'in çabalarıyla Türkiye'nin dört bir yanında gerçekleşmiş sergilerin davetiyelerini de içermektedir.

**İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen "Kişisel Arşivlerle İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi" projesi kapsamında hazırlanan bu yayının içeriği İstanbul Kalkınma Ajansı veya Kalkınma Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtmamakta olup, içerik ile ilgili tek sorumluluk Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi'ne aittir.*